

ЖИВУ ЩЕ ЗАВДЯКИ УПА

Те, що я сьогодні живу й усю снагу моїх 38-ми літ віддаю вільному Ізраїлю, я завдячую, очевидно, лише Богові та УПА. Богові за те, що дав мені такі очі, як волошки українських піль, і золотисте волосся розлогих ланів пшениці, що не нарисував на моєму обличчі відвічного тавра Ізраїля. І я росла, не уподібнюючись до моїх прапрадідів, Рахілі чи Ревеки, а навпаки, нічим не різнилася від Марусі, Ориси чи Олі, дівчат української землі. Я не раз дивувалася, чому захотілося Єгови створити мене зовсім не подібною до моєї матері, рудоволосої, зеленоокої Сари, ані до батька чорноволосого, із семітським носом та старозаконними пейсами, рабіна міста Болехова в Західній Україні. Сьогодні я те розумію. Його Пресвята Воля хотіла, щоб я працювала ще на славу того Ізраїля, за волю якого я молилася ціле життя; тої ще Мойсеєвої обітованої землі, якій належить половина мого серця, бо друга половина залишиться до смерті повна любові до тої землі, на якій я народилася, на якій я зросла.

Народилась я таки в тому містечку Болехові, що лежить за 75 кілометрів від Львова. Батька мого шанували в містечку не тільки жиди. Була це надзвичайно чесна людина, що життя своє вела згідно з Божими заповідями, що любила своє, але шанувала й чуже. Недивно було, що батько мій жив у приязних відносинах з місцевим греко-католицьким деканом, до якого часто заходив на дискусії про Біблію Старого Заповіту. Донька того ж священика, Оля, була моєю найщирішою товаришкою від першого класу. Після закінчення народної школи віддав мене батько до місцевої гімназії Рідної Школи, хоча була в місті теж польська державна гімназія: Батько казав, що в українській школі я переноситиму менше пониження! Але він дуже помилився, вживаючи слова «менше». За вісім років навчання в українській школі я не зазнала жадного пониження. Товаришки вважали мене рівноправною приятелькою, ставилися до мене, як до українки. У гімназії вивчила я докладно літературну українську мову, пізнала велич духу української літератури. І так з часом я стала ненавидіти ворогів України і любити її приятелів.

Дома виховували мене за старозаконним звичаєм. Говорили ми не діалектом, а чистою гебрейською мовою. Батьки змалку прищеплювали мені любов до Ізраїля, такої ж поневоленої батьківщини, як і Україна. І тоді, коли я вже почала заглиблюватися в нутро своєї душі, я побачила, що моє серце поділене на дві рівні частини. В одній горить любов до Ізраїля, в другій – до України. Може комусь видається моє твердження абсурдом, мовляв, велика, могутня любов існує тільки одна. Але коли я аналізую себе ще раз сьогодні, коли вже є виключена якась хиткість, я можу відверто сказати, що обидві любови були і є однаково великі й однаково сильні!

У 1935 році я здала матуру і хотіла записатися у Львові на медичний факультет. Але моє подання відкинули разом із поданням 38-ми українців. Я була одинока жидівка, якої не прийняли. Тоді я записалася на філософію. Цього року виїхали до Палестини мої батьки, до яких я мала приїхати після закінчення студій. У червні 1939 р. закінчила я студії і одержала докторський титул. 28 вересня мав відплисти до Палестини корабель, на який я мала зарезервований квиток. Але 1 вересня вибухнула війна і я не встигла виїхати зі Львова. Нові господарі – большевики спочатку

ставилися до жидів прихильно. Я відразу одержала працю в середній школі, промовчавши, про своє соціальне походження. Але не минуло року, як одного ранку з'явилися в моїй хаті міліціонери і звеліли збирати речі в дорогу. В яку дорогу? – спитала я спокійно, думаючи, що сталася якась помилка. Я показала їм паспорт, усі потрібні довідки. Але все було даремно. Прийшов наказ вивозити жидів на Сибір та й годі. І тоді я почала збирати всі речі, одягнулася в найкраще вбрання і думала піддатися долі. Перед виходом я попросилась до туалету. Мені було дозволено. Там чекав мене порятунк. Я жила в партері, вікно туалета виходило на подвір'я. Я вискочила через вікно і перехідною брамою втекла на іншу вулицю. Увесь час, аж до відходу большевиків, я переховувалась в своїй товаришки Олі, доньки священика з нашого містечка. Оля працювала в харчовому відділі бухгалтеркою і ледве могла прогодовувати нас двох. Вона ділилася зі мною останньою шкоринкою хліба і була наче рідна сестра. Вона ніколи не дала мані відчутти того страху, який переживала із-за мене, наражуючи своє життя на небезпеку. Але і в неї, як і в мене, не було нікого. Мами не мала змалку. А батька вбили під час війни поляки – т. зв. легіон смерті, що складався з кримінальних злочинців і був висланий палити українські села та вбивати свідомих українців.

Коли вступили до Львова німці, я була, мабуть, одинокою жидівкою, що раділа їхньому приході. Я думала, що вони створять Україну, а самі підуть проти большевиків. Але як я болюче розчарувалась! Скоро моя радість перетворилася в жах. Те, що почали робити німці з жидами, а потім з українцями, було ніщо інше, як тільки продовження большевицької жорстокості.

Жила я далі з Олею, працювала кравчиною в українських домах. Документи мала на прізвище українське, обличчя моє не було підозріле, але нерви мої не витримували. Кожного дня я бачила великі колони жидів, що покірливо йшли на смерть в супроводі декількох жидівських поліцаїв. Мене брала лють за ту покірливість. Я затуляла рота,

щоб не крикнути їм: «Киньтеся і вбийте тих кількох нелюдів, вас переважаюча більшість, згинете і так, але як герої, а не як раби!» Я часто розмовляла про те з Олею, вона казала мені, що жиди не здібні на геройські вчинки. Тоді я погоджувалася з нею.

Ох! Олею, щоб я могла оповісти тобі, як вміють по-геройськи боротися і вмирати сини Ізраїлю, але ти напевне сама те бачиш...

Життя у Львові ставало небезпечне і для українців. Упоравшись з жидами, німці почали арештовувати українців. Тюрми заповнилися українською молоддю, інтелігенцією, а згодом – і свідомими селянами. Часті розстріли, арешти і вивіз у Німеччину в концтабори були на денному порядку. Але українці не були покірливі, як жиди, за кров вони відплачували кров'ю, за смерть – смертю. Тоді вже доходили до мене вісті про УПА на Волині. З часом рух цей зріс і поширився по всій «звільненій» німцями Україні. Я здогадувалася, що Оля теж має зв'язки з УПА, бо одного дня з'явилася в нашій хаті машинка, на якій Оля писала всякого роду пропагандивні речі. Часом Оля зникала, все в суботу ввечері, і приїжджала в понеділок удосвіта, часто заболочена і втомлена. До нас почали заходити незнайомі мені хлопці і дівчата. Вони довго пересиджували в кімнаті Олі, або приходили тільки за ліками, що їх Оля приносила з аптеки, де працювала лаборанткою. Двірник нашого дому був поляк. Він зауважив, що до нас заходить багато людей, і почав слідкувати за ними. Якимось вибалакалася переді мною його жінка, кажучи, що на нас сусіди мають око. Я розказала про те Олі, і тоді ВІДВІДУВАННЯ ДО нас дещо припинилися. Але нас вже підозрювали. Я відчувала, що одного дня нас арештують (можливо, була це психоза),

нова хвиля нервового страху опанувала мене. Я вирішила записатися на працю до Німеччини, мені здавалося, що там безпечніше. Про цей свій план я розповіла Олі. Вона відраджувала мене їхати, та я наполягала, мотивуючи тим, що у мене іншого виходу немає. Тоді вона запропонувала мені вступити в ряди Української Повстанської Армії. Пропозиція Олі видалась мені спасінням і я прийняла її з великою радістю. Вся моя істота була наелектризована ненавистю і жадобою помсти до ворога. А де ж найкраще могла я помститися, як не там? Було це 7 листопада 1943 року.

– Як ти представила мене, Олю, як українку чи жидівку? – питала я, ідучи польовою доріжкою в сторону сіножатей біля лісу.

– Будь спокійна, вони про тебе все знають і між ними можеш бути тим, ким ти є. Вони не ділять людей на раси, тільки на чесних і нечесних.

Я пішла зі спокійним серцем, слова Олі підбадьорили мене. І того дня я стала членом героїчної УПА. До липня 1944 року переховувалися ми в лісистих околицях біля Львова. Там я перейшла шестимісячний санітарний курс, який провадило двоє лікарів жидів і один українець. В нашій групі нарахувала я тоді 12 жидів, з них 8 лікарів.

Коли в липні 1944 р. большевики знову повернулися на Західну Україну, я дістала наказ піти в містечко Рожнятів і працювати в місцевій міліції. Вісім місяців працювала я як секретарка начальника міліції. Начальник був жид, комуніст, завзятий партієць. Я удавала перед ним симпатичку комунізму. Вигадуючи різні історії про життя в «гетто», я називала большевиків своїми визволителями тощо. Начальник симпатизував мені, навіть робив мені подружні пропозиції. Я удавала закохану, і йому здавалося, що відносини між мною і ним щирі, приязні. Тим часом я була у постійному зв'язку з повстанцями. Я інформувала їх про все важливе, що вдалося мені дізнатися в міліції.

Але одного дня на умовленому місці зі зв'язковим мене вистежив сам начальник. Він зв'язкового важко поранив і, думаючи, що вбив, залишив на місці, а мене повіз у тюрму. Тим часом зв'язковий, очунявши, рештками сил доповз до своїх і розказав про арешт. Я сиділа в місцевій тюрмі, яку зроблено з колишніх казарм. Тюрма була заповнена переважно селянами, і то старшого віку. Вся молодь була в УПА. Протягом п'яти тижнів мене допитували 15 разів, мучили і били. В мене на тілі досі знаки – свідки тих катувань. Я увесь час мовчала, ні словом не відзивалася і мене почали досліджувати якимсь жахливим апаратом, чи я часом не оніміла. Я не могла витримати болю і крикнула. Моєю одинокою відповіддю на всі допити були зойки і стогін. А все ж таки одного дня відбувся суд і там я почула ніби мої зізнання. Мене присудили на смерть, і цей вирок я прийняла з полегшенням. Мене кинули у камеру смертників. Нас було 24 в кімнатці, яка з трудом могла помістити 12 осіб. Між засудженими були 70-літня бабуса і 12-літня дівчинка. Останню засудили за те, що пасла корову під лісом, ніби для того, щоб повстанцям доставляти молоко.

Кожний із засуджених приписували звинувачення, яке було абсурдом. Коли погасили в коридорах світло, жінки вирішили всю ніч провести на молитві, щоб гідно зустріти ранком смерть. Стара бабуса зняла з грудей чорний хрестик, на якому блищало срібне розп'яття Христа. Всі по черзі цілували хрест, а тоді почали шептати молитви. Я молилася з усіма щиро. Релігія моїх батьків учить, що Христос не є Бог, тільки великий пророк, але цієї ночі я переконалася, що Христос – Єдиний Всемогутній Бог. Не знаю, скільки часу пройшло нам на молитві, як раптом почули ми постріли і метушню на коридорах. Стрілянина змагалася, ми не знали, що сталося, але якась надія вступила в наші серця. Через деякий час двері нашої камери відчинилися, а

в них стали хлопці, яких я знала з лісу. Тоді містечко Рожнятів було чотири дні в руках повстанців,

Від дня звільнення з тюрми життя моє тісно пов'язане з життям повстанців. Я переходила з ними з одного місця в друге, коли діставала наказ. Наша група складалась з 70-ти вояків, лікарів, трьох медсестер і ще чотирьох жінок. Літом 1945 р. перейшли ми в Карпати, де злучились з двома іншими групами. Спочатку в гори большевики не заходили і ми жили деякий час спокійно. Але вже пізньою осінню почалися щораз частіші бої, і тоді наш шпиталь поповнився і праці в ньому було дуже багато.

Одного дня, було це 7 січня 1946 року, на саме українське Різдво, оточили нас большевики потрійним перстнем. Рятунку не було. Командир дав кожному з нас ручну гранату, щоб вбили себе в останній хвилині. Бій ішов завзятий, нерівний, ішов і не переставав. Капелан нашого шпиталю, старенький священник-інвалід, три години молився перед дерев'яним хрестом і увесь час просив: «Поможи ЇМ, Христе, не дай марно погубити наші душі!» Ми молилися усі з ним. І тоді сталося чудо. На підмогу прийшла з іншого боку Карпат велика група повстанців і, напавши на большевиків ззаду, прорвала оточення. Казав командир тієї групи, що вони нічого не знали про наше становище. Але прийшов до нього молодий юнак із запискою, в якій просилося допомогти. Хто був цей юнак, звідкіля він прийшов та хто його послав, ми ніколи не дізналися. З нашої групи він не міг бути, бо ми були оточені. Тоді почали говорити про чудо. Я довго думала над цією подією і, врешті, прийшла до переконання, що коли Бог творив чуда в часах Старого Заповіту, чому не міг цього зробити в тепершні часи?..

Влітку 1946 р. нашу групу розбили дощенту. Большевиків було в десять разів більше від наших. Тоді загинула в бою моя подруга Оля. Наш шпиталь був дуже добре захищений у гірській великій ущелині і, незважаючи на посильні розшуки, нас не знайшли. Нас врятувалося вісім осіб: шпитальний лікар, старенький священник, двоє інвалідів без одної руки, двоє без ока, один з виламанною щогою і я. Три тижні ніхто до нас не навідувався, ми не знали, що діється довкола, були без зв'язку. Це було ознакою, що про нас ніхто не знає. Харчі почали нам закінчуватися, хоч я розпоряджалася ними дуже ощадно. Одного дня я зі страхом повідомила, що в нашій коморі залишилося всього пів мішка борошна. Ще тиждень і нам загрожувала голодна смерть, а зв'язку не було. Тоді заявив нам наш о.Володимир, що він піде шукати зв'язку. Ми не затримували його, хоч ніхто з нас не вірив, що цей 77-літній, зі штивною, кульгавою ногою, старець дійде до мети. Від його відходу минуло ще два тижні. Бараболя закінчилася, і ми вже два дні нічого не їли. Лікар, що був уродженцем Києва, глузував сам зі себе, кажучи, що людина від смерті ніде не може сховатися. Батьки його вмерли від голоду, а він втік у місто і врятувався, але після 13 років ця смерть прийшла за ним аж сюди. Але цього ж таки полудня не смерть загостила до нас, а – зв'язковий, який приніс нам харчі, гроші й наказ іти на Захід. Отець Володимир таки дібрався до якоїсь групи і вислав нам поміч. Зараз наступного ранку ми вибралися в дорогу. Ми пройшли були вже шматок дороги, як я пригадала собі щось і повернулася. Лікар сердився на мене, казав: не поведеться нам у дорозі. Але нам повелось напрочуд добре. А те, за чим я вернулася, був дерев'яний хрест, який стільки разів врятував наш шпиталь. Хтозна, чи без цього хреста пройшли б ми три кордони, вже тоді дуже добре облаштовані.

1 жовтня 1946 р. опинилися ми в англійській зоні в Австрії. Там я розпрощалася зі своїми товаришами. Як я дісталася до Палестини, це вже не належить до теми моїх спогадів. Ще мушу згадати про зустріч з моїм стареньким батьком, який, вислухавши моїх оповідань, запитав тремтячим голосом:

– Чи ти, може, вихристилася?

З цього питання я добре зрозуміла, що мій старозаконний батько легше переніс би вістку про мою смерть, як зміну релігії. А все ж і я часто роздумую над Христовою релігією, і з мого серця я не можу вигнати Христа, але я теж не маю сили бути вбивцею мого батька.

Опинившись у новій батьківщині, я пообіцяла собі поінформувати світ про українців та їхню геройську УПА. Нагода, однак, довго не траплялася, я була сірою людиною, а таких світ не радо вислуховує. Але тепер, коли я стала працювати в міністерстві і мій підпис відомий не одному дипломатові, я виконую свій обов'язок. Закінчуючи ці короткі мої спогади, я звертаюся до свободолюбного світу й застерігаю його, щоб не легковажив собі українського питання, щоб не ставив його на другорядний план. Бо тільки вільна Українська Держава буде запорукою і доказом справедливого миру в світі.

22.02.1997

Часопис "За Вільну Україну"